

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА КАРТОПЛІ

Досліджено динаміку виробництва картоплі за останні роки в розрізі виробничих структур з її вирощування у Львівській області, описано ефективність виробництва і показники ефективності виробництва, а також основні види ефективності виробництва. Проведено класифікацію економічної ефективності за рядом ознак, і зображено графічно у динаміці показники ефективності виробництва картоплі.

Постановка проблеми

Проблема підвищення ефективності виробництва у нашій країні стала об'єктом уваги багатьох вчених-економістів, так як ефективність наразі є основним чинником розвитку економіки. Вивчення комплексу проблем, пов'язаних із пошуком шляхів підвищення ефективності виробництва, одне з найактуальніших завдань, які стоять перед вітчизняною аграрною наукою у цілому і перед нами зокрема. Висока ефективність виробництва гарантує не лише матеріальну і фінансову захищеність підприємств, але і соціальні гарантії населенню, стабілізацію політичної ситуації у країні.

Аналіз основних досліджень та постановка завдання

Вивченню проблем ефективності виробництва картоплі присвячені публікації таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Бандур С. І., Заєць Т. А. та Онікієнко В. В. Ефективність виробництва у контексті функціонування сільського ринку розглянуто Горковенком І. В., Дієсперовим В. С., Криловою І. Г., Мальованим М. І., що особливу увагу звертають на пошук шляхів підвищення ефективності виробництва у сучасних умовах. Проте, питання ефективності виробництва картоплі у Львівській області досліджено недостатньо, що і стало причиною наших досліджень. Основним завданням даного наукового дослідження є аналіз обсягів виробництва картоплі та її ефективності особистими селянськими господарствами і сільськогосподарськими підприємствами Львівської області.

Метою проведених нами досліджень у даній статті є аналіз виробництва картоплі господарствами і підприємствами Львівської області у динаміці за останні роки.

Об'єкти та методика досліджень

© І. О. Цюра

* Науковий керівник – к.е.н., доцент М. І. Андрушко

Об'єктом дослідження є аналіз обсягів та ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах та особистих селянських господарствах Львівської області. Основними методами дослідження було використання індексних методів – при розрахунку динаміки валових зборів та відносних величин – при аналізі структури й відносних змін.

Результати досліджень

Ефективність суспільного виробництва полягає у тому, щоб на кожну одиницю матеріальних, трудових, земельних та фінансових ресурсів досягти одержання більшого обсягу виробництва й національного доходу шляхом зниження матеріаломісткості, скорочення трудових затрат і значного підвищення якості продукції. Лише на цій основі можна успішно вирішувати економічні і соціальні проблеми суспільства. Загальне поняття ефективності виробництва, на відміну від економічної ефективності виробництва, включає в себе не лише економічні, але й соціальні аспекти, забезпечення соціальних гарантій населення, стабілізацію політичної ситуації у країні.

Категорія ефективності є провідною у системі економічних категорій. З погляду економічної теорії, а також практики, від правильності її розуміння, трактування і використання залежить правильність всієї системи ефективності ведення виробництва та її оцінки через систему відповідних показників, правильність розуміння критерію ефективності й методики розрахунку її показників.

У системному підході ефективність виражається у здатності організації до подолання непевностей, які впливають з оточення, а також побудова умов оточення у такому напрямку, щоб сприяли вони організації разом із здатністю до пошуку засобів з оточення і їх умілого використання.

Відповідно до такого підходу, інтерпретація ефективності виражається у тріаді “витрати на вхід до системи – процес трансформації – ефекти на виході з системи” [5, с. 10].

Застосування різних підходів і критеріїв оцінки спричиняє й різним вимірам ефективності. Так, Р. Матвейчук пропонує такі показники: при цільовому підході – рівень досягнення реалізованої мети (при умові, що такий рівень закладено), прибуток, продуктивність, рентабельність; при системному підході – пошук певної визначеної кількості засобів стосовно інших елементів оточення (зокрема конкурентів); максимізація доходів у процесі використання (експлуатації) наявних засобів (опрацьовано на підставі [2, с. 117–118]).

Рис. 1. Характеристика підходів до оцінки ефективного виробництва картоплі

Джерело: власні дослідження.

З метою глибшого відображення використання задіяних ресурсів на досягнення корисного результату, розрахунок ефективності необхідно проводити відповідно до факторів виробництва: основні засоби, земельні ресурси, матеріальні ресурси, персонал з тим, щоб якомога повніше визначити вплив кожного фактора на кінцевий результат виробництва. Стосовно основних засобів важливо, на нашу думку, визначити частку відрахувань на амортизацію у сукупних операційних витратах підприємства, а також розрахувати співвідношення вартості валової продукції до амортизаційних відрахувань, що, власне, і покаже нам ефективність використання основних засобів у даному виробничому циклі. Для детальнішої характеристики ефективності використання основних засобів можна також скористатися такими традиційними показниками, як фондозабезпеченість, фондовіддача та фондомісткість.

Розрахунок ефективності реалізації виготовленої продукції повинен базуватися на відповідних кількісних показниках: обсязі товарної продукції; вартості товарної продукції; сукупних витратах на реалізацію: а) матеріальних витратах; б) амортизації; в) оплата праці; виручці від реалізації; чистому прибутку.

На основі вищенаведених суджень можна виділити два взаємодоповнюючих компоненти ефективності: результативність, яка визначає рівень досягнення (реалізації) досягнутих цілей; економічність, корисність, які утворюють зв'язки чи відмінності між одержаними ефектами і здійсненими витратами. Існує два підходи до оцінки ефективного господарювання: цільовий і системний. З огляду на системний підхід, існує дещо інше трактування ефективності. Передусім, тому, що організації є системами відкритими і зв'язаними багатьма зв'язками з оточенням, прагнуть до збереження своєї інтегральності і запевненням свого розвитку, які пробують оптимізувати процеси пошуку і використання засобів, а також пошуку і утримання своєї конкурентної позиції стосовно інших елементів оточення. Картоплярство – велика галузь сільськогосподарського виробництва, яка має важливе народногосподарське значення. У продовольчому балансі культура посідає друге місце після хліба, тому в народі її називають другим хлібом. За нормами харчування, залежно від зони, у середньому людині потрібно на рік 110–120 кг картоплі, в Україні на душу населення її споживання складає 133–116 кг. Продукти переробки культури використовують у різних галузях промисловості і найбільше – харчовій, хімічній, текстильній, шкіряній та лакофарбовій. У поєднанні з іншими кормами картоплю широко використовують для годівлі практично всіх видів худоби і птиці. Вона – добрий попередник для багатьох сільськогосподарських культур, особливо зернових.

Львівщина повністю забезпечена картоплею, для забезпечення потреб населення області потрібно 313,7 тис. т. картоплі. У 2011 р. в області посівна площа картоплі становила 95,1 тис. га, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 2,3 тис. га, господарствах населення – 92,8 тис. га. У 2011 р. вироблено 1378,9 тис. т. картоплі. Основними виробниками картоплі в області є Кам'яно-Бузький, Сокальський, Жовківський та Яворівський райони. Урожайність по області становить 139 центнерів з одного гектара, у кількох районах області урожайність картоплі перевищує 170 центнерів з одного гектара: Бродівському, Кам'яно-Бузькому та Сокальському районах. У структурі посівних площ Львівщини найбільше припадає на зернові та зернобобові – 41,9 %, кормові культури – 32,0 %, картоплю – 16,9 %. Останніми роками у виробництві картоплі зростала роль приватного сектора (особистих селянських господарствах населення), частка якого становила 80-90 %.

Картоплі у 2011 р. в особистих селянських господарствах накопали на 9,6 тис. т. більше ніж у 2008 р. і на 33 % більше ніж у 1990 р. На загальне збільшення валового збору картоплі вплинуло зростання урожайності з 143 ц/га (2011 р.) до 148 ц/га (2008 р.). Найвища середня урожайність картоплі, у розрізі районів у 2004 р., була в особистих селянських господарствах таких районів: Кам'янка-Бузькому – 172 ц/га, Радеківському – 170 ц/га, а найнижча – Сокальському та Турківському районах – 94 ц/га.

Якщо аналізувати виробництво продукції у середньому на одне господарство області, то бачимо, що впродовж останніх років даний показник має тенденцію до збільшення. З вирощування картоплі не спостерігається суттєвих змін, лише на 6–9 % збільшилося її виробництво. Якщо порівнювати виробництво продукції у середньому на одне господарство у Львівській області, то її виробляється у 2 і

більше разів, залежно від виду продукції, ніж в Україні у цілому. Виробництво картоплі і овочів майже остаточно перейшло із сільськогосподарських підприємств в особисті селянські господарства.

У Львівській області у 2011 р. особистими селянськими господарствами було вироблено 99,2 % картоплі. У сучасних умовах праця на підприємствах не дозволяє сільському населенню забезпечити собі і своїй сім'ї задовільний рівень життя, тому зростає частка присадибних господарств, для виробництва продукції з метою її реалізації. Взагалі, у вирощуванні картоплі спостерігаються такі закономірності: значні площі технічних сортів зосереджені у районах розміщення спиртової та крохмале-патокової промисловостей, продовольчої – навколо великих міст і промислових центрів, кормової картоплі – переважно у районах розвинутого тваринництва, особливо свинарства.

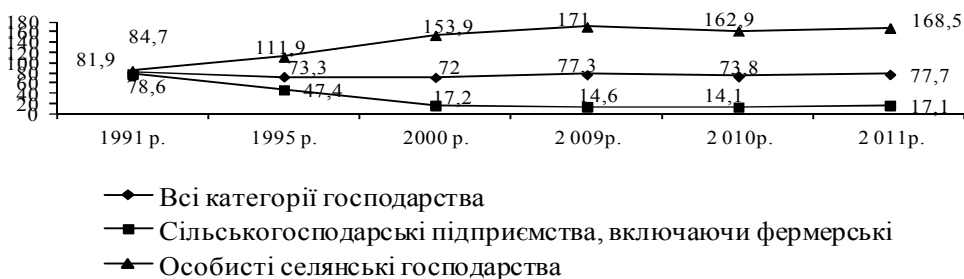

Рис. 1. Темпи зміни валового виробництва картоплі у Львівській області порівняно з 1990 р., %

Джерело: побудовано на основі [7, с. 12].

Як видно з рис. 1, виробництво картоплі у 2011 р. збільшилося порівняно з останніми роками. Виробництво картоплі концентрується у приміських зонах з метою кращого постачання міст та промислових центрів і скорочення витрат на її доставку споживачам. Така територія, як правило, знаходиться у межах відповідної області, але для Києва, Харкова та інших великих міст вона може бути розширена за рахунок інших областей. Ефективність виробництва картоплі в динаміці за останні роки розглянемо у табл.

Таблиця. Ефективність виробництва картоплі в динаміці

Показник	Роки					
	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Рівень рентабельності виробництва картоплі, %	61,7	9,4	4,8	41,2	26,1	- 39,3

Джерело: [7, с. 35].

З проведених досліджень видно, що виробництво картоплі в цілому по області було збитковим у 2012 р. (-39,3 %). Якщо розглядати ефективність виробництва у розрізі організаційно-виробничих структур, то її вирощування у господарських товариствах у 2012 р. було збитковим на 45,6 %, приватних підприємствах – прибутковим на 14,2 %, а виробничих кооперативах прибутковим на 24,2 %, державні сільськогосподарські підприємства не вирощували картоплі. Найвищий рівень рентабельності картоплі був у таких районах Львівської області: Сокальському – 131,7 %; Пустомитівському – 21,8 %; Старосамбірському – 13,2 %, тоді як найнижчий рівень рентабельності був у Бродівському – (-64 %); Кам'яно-Бузькому – (-47,7 %); Перемишлянському – (-29,9 %) районах.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Науковий та практичний результат економічних досліджень повинен бути базисом для розробки перспектив за умови наявності обґрунтованої концепції розвитку. Відродження, стабілізація й вихід підгалузі на проектний рівень вимагає вдосконалення технології вирощування картоплі. У перспективі виробництво і заготівля картоплі повинні збільшуватися на основі переходу на інтенсивні технології вирощування, поліпшення якості насінневого матеріалу, а також скорочення втрат продукції при збиранні, перевезенні з поля до споживача чи на переробку. Існуючий внутрішній ринок картоплі в області розбалансований наявністю значної кількості продавців і низькою платоспроможністю споживачів. При цьому попит населення на картоплю передбачається задовольняти в основному за рахунок вирощування її в районах споживання. Перспективним напрямком наших подальших досліджень є вивчення основних факторів впливу на збільшення ефективності виробництва картоплі у Львівській області.

Література

1. *Величко В.* Очікування та реалії / В. Величко // Дзеркало тижня. – 2008. – № 16. – С. 16–17.
 2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. *С. Ф. Покропивного* // . – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
 3. *Ковалев Д.* Экономическая безопасность предприятия / *Д. Ковалев, Т. Сухорукова* // Экономика Украины. – 2002. – № 5. – С. 48–52.
 4. *Мацибора В. І.* Економіка сільського господарства: підручник / *В. І. Мацибора*// . – К.: Вища освіта, 2004. – 415 с.
 5. *Манів З. О.* Економіка підприємства: навчальний посібник / *З. О. Манів, І. М. Луцький*// . – Київ «Знання», 2004. – 580 с.
 6. *Сухорукова Т.* Проблема экономической безопасности предприятия / *Т. Сухорукова* // Бизнес-информ, 1998. – № 19. – С. 43–46.
 7. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік. Ч. 1. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2012. – 192 с.
 8. *Романова Л. В.* Становлення підприємництва в сільському господарстві / *Л. В. Романова*// . – К.: АЕ, 2007. – 272 с.
 9. *Онищенко О.* Про підприємницькі форми господарювання в аграрній сфері / *О. Онищенко, В. Юрчишин* // Економіка України. – 2002. – № 4. – С. 50–60.
 10. Організація виробництва в сільськогосподарських підприємствах / за ред. *Соловійова М. Ф.*// – К.: “Урожай”, 2002. – 208 с.
-